

СЕЉАК.

Недељни лист за поље, кућу, башту, умјетност и обртност.

ГОДИНА IV. „Сељак“ излази сваког Понедељника на велико по табака.
Н. Сад. За боље разјасњавање доноси дрворезе и прилоге.

БРОЈ
40.

Предлатити се може код уредништва „Сељака“, код познати скупитеља и код сваке ц. кр. поште. Рекламације шаљу се незапечаћене.

20. ОКТОБРА.
1865.

На години у 4 фр. а. вр.

Издаје и уређује: Ђорђе Радић.

На по године 2 фр. а. вр.

Бантованска изложба у Ерфурту.

(Продужење и свршетак.)

Још пре него што ћу о цвећу почети говорити, морам споменути нешто о изложеном воћу у лонцима, које је Еме (Емме) из Ерфурта изложио.

За сваког љубитеља воћа је ово најзанимљивија ствар била, и највише се је гледалаца овде слегало.

Красота је то била погледати ови 210 у лонцима и ведрицама неговани воћкица, од којих је гдекоја више плода него лишћа имала. Он је овде имао 92 феле јабука и 118 фели крушака.

Из свега се види, као да јабукама у лонцу неговање боље прија, него крушкама; ал опет, и ове су добро одржане и сачуване.

„Fagos Apfel“ је од већи врсти најугледнија била. Дебло је било с' два прста дебело и по стопе високо, а из њега су избиле правилно три гранчице, као три рањнице, с' палца дебеле, и ове носиле 4 лепе јабуке, од којих је свака бар три четврти фунте имати могла. Цела је воћкица била једну и по стопу висока.

„Rother Eckapfel“ је малена врста. Ова је налик на наше погачарке, ал много мања. Ову врсту зато овде напомињем, јер као да се ова од свију врсти најбоље у лонцу у соби одржати даје — више је било плода него лишћа тако, да се је оно место, гди је ова воћка изложена била, сасвим зацрвенило. И остали 90 врсти угледне бијаше, исто тако и крушнице, само као што сам већ рекао. Чиними се, да крушке нису за тај посао удесне као јабуке, јер је воћкица (крушака) било, које ни једнога плода имале нису, а јабука је свака најмање 2—3 плода носила.

Осим њега је изнео још 11 комада тако исто негованог воћа Хосфелд из Наумбурга. И овога је воће врло красно било, само су воћкице много веће биле и у сандуцима однеговане, напротив је Еме имао са плодом начичкану воћкицу и у обичном повећем цветном лонцу.

Још нешто о Ма уреру дворском бантовану из Јене, који је оне красне огрозе изнео. Баш ово дана добијем од њега списак оних ствари, нарочито огроза, које он негује. Он у његовом том списку наводи не мање од 267 фели огроза, које се по боји и другим својствима једна од друге разликују. Он их има бели, жути, зелени, црвени, велики и мали, длакави и маљави, накисели и слатки. По овом његовом списку и по изложеном оним плодовима, мора му сваки припознати, да је у тој струци први у Европи.

Цвећа је било на сву меру. Што се ове струке тиче, то ће ми читалац опростити, ако имена прећем, како су поједино цвеће називали, јер код нас врло мало бантована и љубитеља цвећа има, који бантованска (латинска) наименовања појединога цвећа знају, а србскога — немамо, јер је понајвише с једне стране странао биље, а друго редке су у нас ставлене куће, гди се оваково цвеће негује.

Американска, африканска, аустралијанска, азијатска и помодна европска цвећа било је у великом броју заступљено, и кад је човек у буду, гди је ово цвеће намештено било, отишао, морао се је зачудити, како палме и банапа весело и једно расте и тамо, гди нема жестока сунца, ни плодне росице, него гди све ово човек умјетом надонађава.

Што се пак обичног, и код нас растећег цвећа тиче, то је највише заступљена била „лепа ката“ (звездина). Од

ове су читави ћилимови по изложеном простору начињени били. Као што сам и у почетку рекао, ове има до 300 фели. Сад можете помислити, како су разне боје и форме, кад су слику краља Фридриха сасвим од „лепе кате“ насликали. Лик је био од сасвим одговарајуће боје, скут, пешир, ордени, лента, једном речи: неби ни сликар боље боје наћи могао, да ово изрази, као што су баштовани ерфуртски свога великог добротвора од самог цвећа насликали; наравно од узабранога цвећа. На исти је начин и „Germania“ направљена била.

У таквом летњем цвећу отликоваше се најбоље: Вендел, Јилке, Хајнеман, Бенари, и више други из Ерфурта, а у помодном цвећу отене француски баштовани мах! — Они су истина мало заступљени били, али у тој малој количини види се, докле су у цвјетарству дошли.

У осталом могу рећи, да је летња цвећа преко 200 фели изложено било, и то највише из Ерфурта и околине.

И ружа је било врло лепа, између осталих изнесе по сто фели: Вилијам из Ерфурта, Шмалфус из Шторкаве, Талакер из Ерфурта, Шмербиц и Петерсен, Дренцман из Ерфурта и други.

Ђурђина је било такођер од неизказане лепоте. Плац и син, млађи Хаге из Ерфурта, Фелдхигел из Лагенсалца и Сикман из Кестрице изложише сваки по 200 фели особито лепа ђурђина.

Дани и ноћи бијаше такођер. Осим Хебермалца који је као што реко, 2 јутра овога цвећа посејао (од њега сам семе за моје читаоце и љубитеље тога цвећа купио), изнели су јошт: Шванеке из Оперслебена 100 фели; Хаге 60 фели, Мошковиц и синови 48 фели, Шмербиц и Петерсен 90 фели и више други страни баштована. Од ове врсте цвећа бијаше најлепше неке нове врсте, које су сасвим отверено плаве боје, а велике као талир, даље црне са златном точкицом у среди. Ова је последња врста прекрасна била.

Лепачовка бијаше до једно 60 фели, али га је и таковога било, да кад га човек одсеченог види, мора помислити, да је најлепша дула ружа. Најлепшег је изложио Аусфелд из Арштата (од њега ћу и семена добити).

Шебоја је такођер у великом броју изложено било.

Осим тога било је много одсеченог цвећа, у цвету бели камелија (у то доба редкост), и друга на цветање пригођена страна цвећа.

Даље је било баштованског намештаја од ливеног гвожђа, баштовански стројева и мањи алата.

Свршујући овај мој извештај о ванредној овој изложби, желим, да се и код наши баштована и љубитеља баштованског напредка, појави таква воља и марљивост за овом струком, која лепу крајцару сваком доносити може; а ја ћу с моје стране сва могућа средства употребити, да сваком у том обзиру рука помоћ будем, а то ћу од сад учинити са уважањем доброга семена које нам је до данас по највише оскудевало и ког ће код мене свако добити моћи, али и семе мора добре неге имати да оно роди што се жели; јер хрђаво приправљена земља; нехатост баштована за време раста, може лако у истини ону песму изазвати: „Сејем жито, ниче раж!“ Марљивост пак и нега, дотерају и лошије семе, да оно што веле Херцеговци: „злато и бисер“ рађа!!

Б. Радих.

Како газдујемо?

И како ваља да газдујемо?

Неколико искрени речи нашем тежаку.*)

Наша јоште неразвијена књижевност сиротна је готово у свима струкама, а у ратарској на посе до зга Бога, ма да наши прађеди први у Европу раж донесоше, ма да наши прађеди први у Угарској заораше, ма да наша словенска браћа у стара доба подигоше ратарство на виши ступањ напредка, ма да наша браћа Бугари у Европи почеше први своје градине (баште) уметно наводњавати, па изузимајућ Чеха и Мораваца, а у задње доба и Словинаца (Крањца), сва остала племена мање више данас натраг заосташе, иза они народа којима они у ратарству беху учитељи. Што се уопште за словенство у свету узима, то се напосе може рећи за нас у Угарској, а све једино из узрока: докле други народи у ратарству напредоваше, ми остасмо ди пре векова бисмо.

Но ја, у ови листови нисам се подигао писати учену расправу, зато нека мој читалац неизчекива нови историски доказа, нико нек нетражи систематичке науке, нико нека се небоји научне педантерије; ја сам се дигао просто да напишем наше мане и наша добра својства, и како би могли наше садашње зло које нас таре у колико одклонити, па наш назадак у благостање обратити, држећ се библије која вели: „пројри камену да лебом роди.“

I. У Г А Р.

Било је време за нашег тежака можда златно, кад је две трећине своје земље орао, а трећу под угар остављао, на којој је стоку пасо, и која је двојном ко друга земља рађала, те покрај мање радље и више зрна и више новаца имао. Овај начин газдовања био је још познат Римљанима и Славенима у Немачкој, но што се је свет више мложио, и што је порез од године на годину дизао се, то је угар све на мање спадала нарочито у наши предели: Бачкој и Банату, ди је од скоро права *tabula rasa* завладала.

Рећиће ми неко да је усавршење економске науке само собом донело опадање, смањивање и укинуће угара, јесте, у Англији, Холандији, Белгији па и у самој Немачкој већином укинута је угар, али не начином којим у нас; изображени народи укинувши угар, дигли су и целу систему која с' угаром скопчана беше, те се латише напреднога рада. Но како је у нас? Ми смо дигли угар, а остало све по старом, дакле ако је хрђава система угара, да каква је онда, кад се никакво побољшање приватило није, већ све остало по старом, искључујућ само угар, ту је онда очито, да кроз педесет година дана наше ханаанске земље постаћеду пустош, зарастле: дивјаком и уродицом, исплаконе ко исцеђена комина.

*) Чланци ови без нарочитог саизволења писчевог не смеју се прештампавати.

Ко оће да укине угар, и лати се напреднијег рада, новијег начина газдовања (о коме ћу доцније говорити) несме га на један пут укинути, јер прелазећ из старог у ново, може лако земље забаталити, па онда по обичају на ново викати, да неваља и старо је боље. Ја, познавајућ наше газдинство, и наше околиности, нисам никако још за укинуће угара код нас, ма латили се другог начина газдовања; ово моје мњење оснивам и на изреки најславнијег францеског газде Домбазља, који још и Французима је угар препоручивао; а да шта имамо ми онда чинити?

Данас само наше веће газде угар имају зато су и соразмерно напреднији од мањих, но они су због великог пореза напустили трећину, те остављају једва осмину, а гдекоји и десетину, морам рећи да и ја нисам данас за трећину, искуством доведен нашао сам да је најбоља седмина, т. ј. од све земље које имадеш седму чест остави под угар, по којој овци и свињи да ти пасу, коњи и волови никако, јер за њи слаба је рана на угари.

Наше газде обично редом угар остављају, ја нисам зато, под угар ваља остављати вавек најгоре парче, неки остављају и кукурузовину под угар, то је велика мана, јер и на најхрђавијој кукурузовини може још добра зоб бити, а на хрђавом јечмишту ил зобишту не би никад добар кукуруз, за угар је најбоље оставити зобиште, јер ту најбоља паша бива.

Наше газде обично угар ђубре, ја и заото никако нисам, и то из два узрока, прво: што угаром земља већ ојачава, дакле извучено ђубре на угар може се другој слабијој земљи додати, друго: што јако нађубрена угар може опет само ђубре донети, јер или ће усев излећи или ће коровина овладати, дакле на угар никако ђубре, већ стоку да добро угази.

У нас се угар тројачи или двојачи, ја сам за двојачење, јер није истина да много орање доприноси плода; обично се у угар сеју репица или шеница, а ова оба усева оћеју земљу грудвасту а не прашињаву.

Који тројаче ору о ђурђеву, вел. госпојини и крстову, неки још и у јесен ору први пут које по готову ништа не вреди, који двојаче ору о петрову и у јесен, но у нас је угар обично забатаљена, оре се кад се доспе а не кад је ара, које ништа не ваља, јер така угар више шкоди но што добра доноси.

Некоји ору угар први пут плитко, други пут дубље, а последњи пут најдубље, које никако неваља, јер ти обично жању главницу.

Угар ваља да је угажена, што но наши веле, да змију видиш кад преко угари плази, угар је никаква травом обраста, наши обично чекају кишу да угар мокру ору, да орач немора увек плуга у руку држати, и то неваља, угар што сувљу ореш, све ће чистије и боље уродити.

На кратко с угаром је најбоље на сљедећи начин поступати:

1. Под угар остављати седми део целе ораће земље, тако да седме године опет угар дође, до ког доба земља и оле добро радећа, ди се на мењање

усева нази, и бар два пута кукуруз или друга која окопавина дође, мора свакоје године добро издурати.

2. Под угар остављати најлошија зобишта или јечмишта, с јесени пак до ђурђева ништа на њега не пуштати, да се паша што боље укорени.

3. О видову дну треба да је угар узорана и то по сувоме кад је свака биљка изшила, онашена, ил изгорела. Бразда треба да је узана па дубока, најмање шест палаца.

4. Угар треба о вел. госпојини тешком дрљачом подрљати, у кога је јака марва и преко и уздуж. Ако угар до другог орања или није кишом, или није марвом утапкана, онда ваља је пре орања добро поваљати, да би се једначије орала.

5. Ко оће на угар жито да сеје тај несме дубље орати него што је први пут орано.

Оволико сам имао о угару уопште рећи, ко овако поступао буде, заиста се на угар ни гдар потужити неће.

Емил Чакра.

Утамањивање пољски мишева.

Штета је од овога пољскога гада већ велика учињена од јесенас, и сад тек велику штету чине. Питали су нас наши поштовани предбројници, да им средства против њих кажемо, и ми смо заиста сва могућа учинили, и у разним предјелима разпитивали, шта противу тога пољскога непријатеља и гада употребљују. Сва ћемо овде до данас употребљавана средства навести, пак нека се помогну с оним средством, које им се најбоље и најудесније свиди; јер тешко је овде средство наћи, кад их је на пољу хиљадама.

И пролетос је мало кише било, која их обично тамани онда, кад се највећма коте. Мишеви су дакле овога пролећа добро прошли, и природа им је помогла, што боље да се коте. Они су доста штете и летос учинили, ал богме сад тек велику штету чине на јесењим усевима.

Зар ми да ово тако ладнокрвно гледимо, да овај гад труд наш уништава, и да нам сву надежду за идућу годину осујети? — Јошт није доцкан, јошт си можемо помоћи! Ако ји јошт сад пустимо, да посао свој чине, онда ћемо зло проћи. Морамо дакле сва могућа против њих чинити.

За утамањивање мишева на пољу чинише већ до данас разни покушаја, гдикоја су помогла, ал богме су гдикоја узалуд употребљавана — немогоше ји утаманити. Ми ћемо овде она навести, која су до данас успјешна била.

Сицање воде у мишије рупе, много је до данас помогло, јер су тиме многе подавили, ал то се овде с успјехом употребити може, гди их је мало; колико би пак воде требало, гди их је по њивама хиљадама? За тај би случај дакле ово средство од мале ползе било; треба дакле друго средство потражити.

Укопавање посуђа у земљу, које као велике мишоловке сматрати можемо, од веће је овде користи-

Ал и то много труда и трошка стаје — ал да неби изгубио грошић, потрошиће радо сваки новчић.

Њиве се гомиле и јама познају, и близу таквих јама треба повеће лонце укупати, који су изнутра калајисани, да се упаднути мишеви неби на поље извући могли. Ово се средство употребљује по највише у Виртембергу.

У Русији их туку батинама, ал и ово би само парцијално средство било, јер су и машеви лукави, пак гди то дознају, тамо ћуте у својим рупама по неколико дана, и нећеш подуже времена ни једног видети, а после опет на поље изађу и свој зават продужују.

Природне непријатеље мишева, треба чувати, а то су мачке. И ове се с великим усрјехом употребљују у Француској. По кућама чине ове свој посао, ал богме на широком пољу слабо се њива полза и примјетити може, ал и то је боље нег ништа.

И птица има, које мишеве јако тамане, а то су совељуге. Само је штета, што се ове птице као неке смрт предсказујуће сматрају и немилце убијају. И ове само парцијално мишеве тамане.

Морамо се дакле још на друга средства обратити.

Тровање их најсигурније тамани, ал се ово само пазливо употребити може. Има разни отрова, којима се гад овај трује, ал је тек фосфор најсигурнији. Фосфор је изгубио некако кредит при тровању, и људи употребљаваше друга средства, која небијаше тако добра, а то све зато, што апотекари тесто то добро неправилише. Нека нам дакле дозволе, да им ми дамо пропис како да га праве.

Они га овако правити морају, ако оће да купац своју цјел постигне: Обични фосфорни маџун, са мало јачом порциом фосфора, треба са толико бела ражна брашна замесити, да тврдо тесто од тога буде; овоме сад треба метути мало шећера и изпржене, ситно изсецкане сланине. Тесто ово мора тако бити, да се од њега комадићи као гра кидати могу. Ако оћеш дакле дјелу да приступиш, а ти изсецај мало крућа папира, с једног квадратног палца величине, пак причврљи — разтриј — оно комађе на сваки папир по једно, и тури у мишије веће рупе и по две.

Ово је до данас најсигурније средство; ал и опет примјетити морам, да се апотекару рећи мора, да не направи то тесто одвећ меко, јер би се као таково брзо, од оне у земљи налазеће се влаге, разтопило и сасвим безуспјешно било. А круће тесто, које је са прженом сланином добро учињено, неразилази се, угађа боље устма мишевим, и држи се по 14 дана до 3 недеље у пуној трујућој снази. Доцније се фосфор укисели, и баш то је угодно, јер није онда другим скотовима шкољив, ако би који на њега доцније наишли. Ово мећање отрова у рупе, мора се на већем простору са више особа предузети, ако се жели до цјели доћи. По извештају једнога већег економа из Хановера, од куда ово средство и долази, употребљавао је он 4 жене за то, које су

му на дан по 25 јутара с тим отровом изметали. На једно је јутро требао он $\frac{1}{2}$ фунте тога теста, за које је 5 сребрни грошаћа (то је по нашем новцу 25 новчића) фунту плаћао. Код нас ће наравно скупле бити.

Пазити се и то мора, да се после тога посла и руке добро оперу, и да се за време посла какова несрећа недогоди — на све ово мора газда мотрити. Ал ако оћеш да ти ово од ползе буде, мора ти и комшија исто то чинити.

Треба дакле ово средство употребити, док не буде доцкан!

Истина је, да се они и исцеле с једне земље на другу, кад на једној више ране не нађу, ал ако ји сад отрујете, утаманиће се тако, да ји за више десетак година у предјелу бити неће.

Неће сваки апотекар србски разумети, а неће му може бити свако јасно на немачки разтолковати моћи онако да тесто то направи како ми овде прописујемо, то сво и немачки нека се овде нађе: „Man bereite zuerst die gewöhnliche Phosphorlatwerge mit etwas starker Phosphorzugabe und verwende so viel Roggenmehl, das es einen steifen Teig gibt; demselben fügt man Zucker und gebrannten Speck zu. Das Ganze muss eine fast pflasterähnliche Consistenz haben, um kleine Stückchen davon abnehmen zu können.“

Сигурнија средства до данас нема.

Смесице и новости.

*** (Највише је за воћарски напредак) учињено до данас у Виртембергу. Већ године 1833 учили су се 8000 дечака у воћарству. Године 1853. било је у тој земљи 5 милиона коштичави и 3 милиона други воћкица. Ал ове године поред свега тога ни тамо воћа нема, јер им је у осталом зла година била.

*** (Најстарији податци о воћарству.) Грчки пјесник Омир спомиње у својим песмама још 900 година пре Христа неке врсте воћа, које се у Грчкој неговаше; он говори о правим растилама и тд.

*** (Нова чешка економска књига.) Пре две године је разписана била књига од стране чешког економског друштва под овим насловом: како се најбоље коњи питоме и за трк обучавају. Награда је била 500 фор. и добио ју је коњушар грофа Клам-Каласа.

О Д Г О В О Р И.

Г. А. Крагујевићу у Сенти. У данашњем броју вам жељу испуњавамо.

Г. Целивановићу у Ђурији. Послаћемо вам. Плаћати за то немате ништа; то вам је дужност оне бројеве пошунити, који коме фале, ако их имамо. Вама ћемо све пољске пошунити моћи.

Г. Ђ. Божовићу у Гор. Милановац. Уверавали смо вас и пређе, и сад такођер нисмо вам у стању друго одговорити, него да вам од нас, као и другима, најгочније иду листови, а што ји ви уредно недобивате, ту ми нисмо ни у длаку криви. Одавде иде затворен пакет с новинама управо „Србској пошти у Београд“, а одатле, ако се неварамо, управо вама у Гор. Милановац — дакле гди запиње? Да нисте и сами поштар, неби ми чудо било, јер се више пута и на пошти забаци, или се другом на прочитање позајми, пак се никад натраг недобије, ал овзко у ваше руке долази, — сад ви сами можете себи разјаснити гди саостаје. Жао нам је, да због другог и ми поверење губити морамо. „Пчелара“ ћемо за целу Србију послати госп. Браћи Ђорђевићима у Београд, а одатле може си сваки после однеи, како му се најјестивије свиди.